

نگارش

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

گروه زبان و ادب فارسی
دفتر تألیف کتاب‌های درسی
فروردین ۱۳۹۵

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی
نام کتاب : نگارش فارسی پایه دهم

اعضای شورای برنامه‌ریزی :

مؤلفان :

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی
مدیر امور فنی و چاپ :
طراح خط رایانه‌ای :
صفحه آرا :
طراح جلد :
امور فنی رایانه‌ای :
امور آماده‌سازی خبر :
ناشر : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی تهران، خیابان ایرانشهر شمالی.

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	.....
ستایش	.....
درس اول: پرورش موضوع	.....
درس دوم: انواع نوشته	.....
درس سوم: نگارش علمی	.....
درس چهارم: گزارش نویسی	.....
درس پنجم: نگارش ادبی (۱)	.....
درس ششم: نگارش ادبی (۲)	.....
درس هفتم:	.....
درس هشتم: خاطره نویسی	.....
نیایش	.....
کتاب نامه	.....

پیش‌گفتار

ستایش

الهی نام تو ما را جواز، مهر تو ما را جهاز، شناخت تو ما را امان، لطف تو ما را عیان.

الهی ضعیفان را پناهی. قاصدان را بر سر راهی مؤمنان را گواهی. چه عزیز است آن کس که تو خواهی...

الهی در جلال رحمانی، در کمال سبحانی، نه محتاج زمانی و نه آرزومند مکانی، نه کس به تو ماند و نه به کسی مانی. پیداست که در میان جانی، بلکه جان زنده به چیزی است که تو آئی.

الهی چون در تو نگرم از جمله تاج دارانم و چون در خود نگرم از جمله خاکسارانم خاک بر باد

کردم و بر تن خود بیداد کردم و شیطان را شاد
الهی در سر خممار تو دارم و در دل اسرار تو دارم و بر زبان اشعار تو
الهی اگر گویم ستایش و ثنای تو گویم و اگر جویم رضای تو جویم
الهی اگر طاعت بسی ندارم اندر دو جهان جز تو کسی ندارم .
الهی ظاهری داریم بس شوریده و باطنی داریم بخواب غفلت آلوده و دیده ای پر آب گاهی در
آتش می سوزیم و گاهی در آب دیده غرق .
الهی کدام درد از این بیش باشد که معشوق توانگر بود و عاشق درویش...
خواجه عبدالله انصاری

درس اول

پرورش موضوع

یکی از دشواری‌های نوشتن این است که درباره چه موضوعی بنویسیم.
گاهی شنیده می‌شود که بعضی‌ها وقتی موضوعی برای نوشتن پیدا نمی‌کنند، به طنز می‌گویند:
«نویسندگان، قبلاً همه چیز را نوشته‌اند، دیگر موضوعی نمانده است.» و بی‌درنگ این بیت فردوسی
را می‌خوانند:

«بر و بوم دانش همه گفته‌اند سخن هر چه بایست همه گفته‌اند»

مشکل اصلی نبودن موضوع نیست. ما گمان می‌کنیم، حتماً باید در باره موضوع جالب و
فوق‌العاده‌ای بنویسیم و دشواری نوشتن از همین جا آغاز می‌شود.
اگر به دور و برمان نگاهی بیندازیم، موضوع‌های زیادی برای نوشتن پیدا می‌کنیم و بی‌آنکه به
اهمیت آنها فکر کنیم می‌توانیم فهرستی تهیه می‌کنیم. مثل:

قلم، دیوار، پدر، صدای زنگ، سقف، گلدان، شهر، درخت، معلم، ابر، کاغذ، باران...
هر کدام از این موضوع‌ها اگرچه ساده به نظر می‌آید، اما می‌توان آنها را گسترش داد و به

موضوع‌های متفاوت و جالبی تبدیل کرد.

یک روش، برای تبدیل کردن موضوع‌های معمولی به نوشته‌های جالب، «طرح پرسش» است.

در این روش، ذهن را کاملاً آزاد می‌گذاریم و دربارهٔ «موضوع» پرسش‌های متنوع طرح می‌کنیم. مثلاً اگر موضوع نوشتهٔ ما «دیوار» باشد، در نگاه اول، به نظر می‌آید مطلب زیادی نمی‌توان دربارهٔ آن نوشت؛ اما ذهن را آزاد می‌گذاریم و پرسش‌هایی در بارهٔ دیوار طرح می‌کنیم، کم‌کم گره‌های ذهنی ما گشوده می‌شود و عرصهٔ نوشتن گسترش می‌یابد.

گاهی پس از طرح چند پرسش دربارهٔ موضوع، احساس می‌کنیم دیگر پرسشی نداریم. مثلاً دربارهٔ موضوع «دیوار» نخست پرسش‌های زیر، به ذهن می‌رسد:

– جنس دیوار از چیست؟

– اندازه و ارتفاع دیوار چقدر است؟

– دیوار چه رنگی است؟

– چرا خانه دیوار دارد؟

– دیوارهای مشهور دنیا کدام‌اند؟

زمانی که ذهنمان در تنگنای پرسش گرفتار شد، باید با شگردهایی خود را از این بندرها کنیم و راه را برای گسترش موضوع باز کنیم. راه‌های زیر به زایش ذهن و گسترش پرسش‌ها و گشودن گره ذهنی می‌کنند:

الف) بارش فکری

در این روش، اولین گام ایجاد فرصت برای فکر کردن و معناسازی است و فکر کاملاً آزاد و رهاست. گام دوم یافتن و کشف روابط میان چیزها و پدیده‌هاست. به این ترتیب خلق و آفرینش آسان می‌شود و پرسش‌ها در ذهن و زبان جاری می‌شود. مثلاً موضوع دیوار مفاهیم زیر را به ذهن می‌آورد.

امنیت

همسایه	مرزبندی		
فاصله	دیوار	بویایی	دیو زندان
			مقاومت

حالا برای مفهوم «فاصله» پرسش‌های طرح می‌شود:

- آیا هر فاصله‌ای را می‌توان یک دیوار دانست؟
- چه دیوارهایی وجود دارد که نمی‌توان آنها را دید؟
- آیا آن چه بین ماهی و آب قرار گرفته، دیوار است؟
- قهر، نفرت، بدبینی، حسادت و... می‌توانند دیوارهایی باشند؟

ب) اگر نویسی

بهره‌گیری از «اگر» ذهن را در فضای بی‌کران رها می‌سازد تا بتواند موضوع را در حالت‌ها و موقعیت‌های گوناگون تصور کند و برای آن دست به آفرینش بزند. در حقیقت «اگر» به ذهن امکان می‌دهد که خود را در پهنه وسیعی از مفاهیم و موضوع‌ها ببیند و آسان‌تر دست به پرسش و انتخاب بزند.

مثال :

- اگر در دنیا دیواری وجود نداشت، چه می‌شد؟
- اگر دیوارها می‌توانستند حرف بزنند، چه می‌گفتند؟
- اگر دور هر شهر دیواری کشیده بودند، چه می‌شد؟
- اگر دیوارها متحرک بودند، چه می‌شد؟

پ) بهره‌گیری از کلام بزرگان

آیات، احادیث، سخنان حکمت‌آمیز، ضرب‌المثل‌ها، شعرها و کنایات که درباره موضوع گفته شده است، می‌اندیشیم و پرسش‌های دیگری طرح می‌کنیم.

مثال :

- آیا سوره‌های قرآن مانند دیوارهایی هستند که تعدادی از آیه‌ها را دربر دارند؟
- آیا تلاوت سوره‌های قرآن بالا رفتن از دیوار معرفت است؟
- آیا همه دیوارها موش دارند؟
- آیا همه دیوارها گوش دارند؟
- چرا گاهی به در می‌گوییم تا دیوار بشنود؟
- برای چه دیوار بعضی‌ها کوتاه است؟
- خاری که بالای دیوار می‌روید چه جایگاهی دارد؟
- منظور سهراب سپهری از مصراع «در ده بالا دست، چینه‌ها کوتاه است!» چیست؟

ملاحظه کردید که برای پرورش موضوع سه شگرد مطرح شد که به کمک آنها توانستیم اندیشه‌مان را درباره موضوع وسعت دهیم. توجه داشته باشید که نویسنده متناسب با موضوع روش را انتخاب می‌کند و می‌تواند از همه شگردها نیز بهره ببرد.

بعد از طرح پرسش‌ها، نوبت پاسخ دادن به آنهاست. مهم‌ترین اصل در این مرحله، شاخ و برگ دادن به پاسخ‌ها و پرهیز از پاسخ‌های بله/خیر و کوتاه جواب است. در این روش، تنها پاسخ‌های تشریحی و توصیفی است که به ما در خلق نوشته کمک می‌کند.

مثال:

پرسش: آیا هر فاصله‌ای را می‌توان یک دیوار دانست؟

پاسخ: هر فاصله خودش یک دیوار است. دیوار، بین دو چیز جدایی می‌اندازد. فاصله هم بین دو چیز یا چیزهایی جدایی می‌اندازد. اگر بگوییم فاصله از دیوار بدتر است، اغراق نکرده‌ایم؛ شاید بشود از هر دیواری، هر چند بلند، بالا رفت و آن طرف دیوار را دید، اما گاهی فاصله را نمی‌شود پر کرد. مثلاً وقتی بین دو دوست فاصله می‌افتد، آیا می‌توان این فاصله را پر کرد. یادآوری: هنگام پاسخ به پرسش‌ها به اصول بندنویسی و رعایت انسجام نوشته توجه کنید.

فعالیت‌های نگارشی

۱- پرسش‌های زیر را بخوانید و مشخص کنید از چه شگردی برای طرح آنها استفاده شده

است؟

پرسش‌ها:

- پشه چه جور جانوری است؟
- چند نوع پشه داریم؟
- پشه شب‌ها کجا می‌خوانند؟
- چرا پشه روی بدن ما می‌نشیند؟
- پشه‌های معروف کدام‌اند؟
- آیا مگس هم یک نوع پشه است؟
- چرا هر کس که لاغر و مردنی است، به او پشه می‌گویند؟
- اگر پشه وز وز نمی‌کرد چه می‌شد؟
- آیا پشه‌ای می‌شناسیم که اصلاً دیده نمی‌شود؟

۳- پرسش‌ها و پاسخ‌های دوستانتان را براساس معیارهای زیر ارزیابی کنید.

کمتر از حد انتظار	متوسط	خوب	عالی	معیار ارزیابی	ردیف
				طرح پرسش‌های متنوع با بهره‌گیری از شگردهای: - بارش فکری - آگرنویسی - بهره‌گیری از کلام بزرگان	۱
				شاخ و برگ دادن به پاسخ‌ها	۲
				رعایت اصول بندنویسی	۳
				شیوه خواندن	۴
				رعایت املا و نکات نگارشی	۵

هنجار نوشتار

یکی از هنجارهایی که در نگارش بسیار اهمیت دارد، به کارگیری جمله‌های کوتاه است. شاید شما هم با متن‌های بسیاری مواجه شده‌اید که جمله‌های طولانی چند سطری دارند؛ متن زیر از این گونه است:

«سال گذشته را در حالی سپری کردیم که شهرداری و شورای اسلامی با عنایت به فرموده رهبر معظم انقلاب مبنی بر همت و کار مضاعف حقیقتاً کار و خدمت را متراکم و با مشارکت شهروندان پایتخت فرهنگ و تمدن ایران اسلامی پروژه‌های مختلفی را در عرصه‌های گوناگون شهری به اتمام رساندند و در تحقق شهر هوشمند، شهر مدرن و شهر خدا محور، گام‌های کوچکی از جمله احیاء میدان بزرگ امام علی (ع)، اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی، توسعه فضای سبز و فضاهای تفریحی، توسعه مراکز و فعالیت‌های فرهنگی و ارتقاء فرهنگ شهروندی حرکت به سمت تحقق شهرداری الکترونیکی و استقرار برنامه‌ریزی استراتژیک و تجهیز سیستم‌های حمل و نقل عمومی برداشته شد و این روند امید بخش با هم آفرینی همه مسئولین و اتحاد و همدلی به حول و قوه الهی تداوم خواهد یافت.»

در نوشته بالا نویسنده جمله‌های طولانی، بلند و نفس‌گیر را به کار گرفته است. وقتی جمله‌ای خیلی طولانی باشد، هنگام پردازش آن در ذهن، ارتباط میان اجزای جمله از بین می‌رود و کار خواندن و درک دشوار می‌شود. نویسنده خوب باید به گونه‌ای بنویسد که خواننده به آسانی با آن نوشته ارتباط برقرار کند و معنی را بفهمد. برای فهم بهتر لازم است نوشته بالا را با جمله‌های کوتاه نوشت.

رهبر معظم انقلاب سال گذشته را سال همت و کار مضاعف نام‌گذاری کرد. شهرداری و شورای اسلامی با عنایت به فرموده ایشان حقیقتاً کار و خدمت را مترکم‌تر کرد. شهرداری با مشارکت شهروندان پایتخت فرهنگ و تمدن ایران اسلامی، پروژه‌های مختلفی را در عرصه‌های گوناگون شهری به اتمام رساند. در تحقق شهر هوشمند، شهر مدرن و شهر خدا محور، گام‌های کوچکی از جمله احیاء میدان بزرگ امام علی (ع)، اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی، توسعه فضای سبز و فضاهای تفریحی برداشته شد. همچنین در راستای توسعه مراکز و فعالیت‌های فرهنگی و ارتقاء فرهنگ شهروندی حرکت به سمت تحقق شهرداری الکترونیکی و استقرار برنامه‌ریزی استراتژیک و تجهیز سیستم‌های حمل و نقل عمومی فعالیت‌هایی انجام شد. این روند امیدبخش با هم‌اقرایی همه مسئولین و اتحاد و همدلی به حول و قوه الهی تداوم خواهد یافت.